

ระตู - ระเด่น

□ ขุนศิลปกิจพิสัย

ระตู (Ratu) - คำชวา Rattu คำว่า Ra มั่นยัว ทรงเกียรติ หรือ เบนที่เคารพ คำ tu มั่นยัว บุคคล, คน เมื่อประสมเป็น Ratu มั่นยัว บุคคลผู้ทรงเกียรติ หรือบุคคลผู้เบนที่เคารพ ไม่ ว่าเป็นบุรุษหรือสตรี ชาวไซเบนคำเรียกเจ้าผู้ ครองแคว้น (Ruling Prince or Princess) เทียบได้กับคำว่า กษัตริย์ หรือ กษัตริย์ ในชวา ชุกโบราณเจ้าหญิงแห่งพระราชย์ได้ เจ้าผู้ครอง แคว้นไม่ว่าจะเป็นแคว้นใหญ่หรือแคว้นเล็ก ไม คำนึงว่าเชื้อสายมาอย่างไร แม้ผู้ครองแคว้นที่ เป็นเมืองชนเขาอยู่ ก็เรียกว่า ระตู หงสน

ปรากฏว่า ผู้เฒ่าหนังสือเรื่องอโศกนาถกคน เขาใจเอาว่า ระตู นั้นเป็นคำเรียกผู้ครองแคว้น อื่นนอกไปจาก ผู้ครองแคว้นวงศ์เทวดา ได้แก่ กุริยนั้น ดาหา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และภายหลังนั้นเป็น การเข้าใจผิด อันที่จริงแล้ว เรียกว่า ระตู เหมือนกันทางนั้น

ดาตู (Datu) - คำชวา เป็นอีกคำหนึ่งมี ที่มา (Da+tu) และความหมายอย่างเดียวกับ ระตู แต่ชวานิยมใช้ระตูมากกว่า

มลายูรับเอาคำนี้ไปใช้กับผู้ครองเมืองเล็กๆ เช่น ดาตูบังกาลัน (ไทยเรียกเพี้ยนเป็น ดาตู บังกลัน) คือเป็นคำเรียกผู้ครองเมืองยะหริ่ง (ยามู) คนหนึ่งในยุคก่อน ขณะนั้นยะหริ่งมีฐานะ

เป็นเมือง แต่ชาวไทยบ่งชี้ได้เรียกเป็น ดาตู ไป ดังปรากฏในตำนานเมืองทางบ่งชี้ได้บางเมืองใน ยุคก่อน ๆ

ดาโต๊ะ (Datok) เพี้ยนมาจาก ดาตู ชาว มลายูใช้เป็น บรรดาศักดิ์ของข้าราชการผู้ได้ รับแต่งตั้งจากประมุขของรัฐ โดยใช้ นำหน้าชื่อ บุคคล เช่นว่า “ดาโต๊ะอับดุลละ บิน มุสตาฟา” และใช้ กันเอง เป็นคำ ยกย่อง ข้าราชการ ผู้ใหญ่ (โดยไม่มี การแต่งตั้ง) ใช้เป็นคำแทนตัวผู้แทน แทนที่จะว่า คุณ หรือ ท่าน ใช้คำ ดาโต๊ะ แทน เช่น “ดาโต๊ะ ไปไหน?” (พูดเป็นภาษามลายู ไม่ใช่พูดไทย)

ทางราชการไทยใช้คำว่า ดาโต๊ะยุติธรรม เป็นคำเรียกผู้พิพากษาชาวไทยมุสลิมในศาลยุติ ธรรม ซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ว่าด้วย ผู้มีเสมหะ โดยผู้พิพากษาไทยพุทธ ร่วมคณะ ใน 4 จังหวัดภาคใต้ คำว่า ดาโต๊ะ ยุติธรรม มั่นยัว “ท่านผู้ทรงเกียรติที่ให้ความ ยุติธรรม”

คำว่า โต๊ะ (Tok) เป็นคำกร่อนมาจาก ดาโต๊ะ ชาวมลายูใช้เรียกญาติผู้ใหญ่ หรือ บุคคลที่มิได้เป็นญาติ แต่เบนที่เคารพมิ้วยุ่นราว ญาติผู้ใหญ่ ปู่-ย่า-ตา-ยาย ขึ้นไป และใช้ เป็นคำนำหน้าเรียกขานผู้ทรงคุณธรรม หรือคุณ วุฒิ เช่น โต๊ะฮะยี โต๊ะคุรุ (คุ) มักว่า โต๊ะคุ

ระเด่น (Raden หรือ Radin) - คำชวา มาจาก Rah + adian คำ Rah มีนัยว่า เลือด คำ adian ว่า เกียรติศักดิ์, ศักดิ์สูง สนธิเป็น ระเด่น แปลว่า ผู้มีสายเลือดอันสูงศักดิ์ ชวาใช้เป็นคำเรียก บุตร หรือ ธิดา ของระตุ เพื่อให้แน่ชัดว่าเป็นธิดา ก็ใช้คำว่า กาโล๊ะ (Galoh) เติมเข้าระหว่างคำว่า ระเด่นกับชื่อตัว เช่นว่า ระเด่นกาโล๊ะบงมา คำว่า ระเด่น แปลว่าเจ้าชายหรือเจ้าหญิง ผู้เป็นโอรสของระตุ คำว่า กาโล๊ะ แปลว่า เจ้าหญิง เท่านั้น ทั้ง 2 คำนี้ใช้เป็นคำนำหน้าชื่อ ในหนังสือบทละครเรื่องอิเหนาไม่ใช่ คำว่า กาโล๊ะ ใช้เพียงคำว่า ระเด่น

คำว่า ระเด่นอิเหนา แปลว่า ยูพราช หรือ มกุฎราชกุมาร หรือ มกุฎราชกุมารี ก็ได้

ระเด่นมนตรี ว่า เจ้า (พี่) รัชทายาท

มีบางคนเข้าใจเอาว่า ระเด่น เป็นคำเรียกผู้ครองแคว้นที่เป็นวงศ์เทวา ซึ่งเป็นการผิดไป ระเด่นนั้นเป็นคำเรียกโอรสของระตุ ไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย หรือ เจ้าหญิง

ในสมัยก่อนเช่นในเรื่องอิเหนา ระเด่นมีเพียงชั้นเดียว ครั้นนานมาภายหลังเกิดนิยมจัดเป็น 3 ชั้น ชั้นต้นเรียกว่า ระเด่น เดียวๆ ชั้นสูงถัดขึ้นไปเรียกว่า ระเด่นบันย (Raden Panji) ชั้นสูงสุดเรียกว่า ระเด่นมัส (Raden Mas) ในสมัยที่ฝรั่งเศสยึดฮอลันดา มามีอำนาจปกครองชวา ก็มีระเด่น 3 ชั้นดังกล่าว ในสมัยหลังคำว่า ระเด่น มิได้ใช้จำกัดอยู่แต่ในเกาะชวา แต่ใช้กันในแคว้นปาเล็มบังในเกาะสุมาตรา ในเกาะมาตุรา ในเกาะกาลิมันตันตะวันออก (เกาะบอร์เนียว) และบันเต็น มีพิกัดและหลักเกณฑ์แตกต่างกันไป โดยมีคำต่อเข้าหลังคำว่า ระเด่น เช่น

ระเด่นอายุ (Raden Aju) เป็นคำเรียกภรรยาของระเด่นมัส ระเด่นอาเย็ง (Raden Ajeng) เป็นคำเรียกลูกสาวที่ยังไม่สมรสของระเด่น และบางแห่งเรียกว่า ระเด่นโรโร (Raden Roro) ในสมัยฮอลันดาเข้ามาครอบครองชวา เจ้าเมืองที่แต่งตั้งใหม่ (Bupati) เรียกว่าระเด่นตัมฮง (Raden Tumenggong) สูงขึ้นไปเรียกว่า ระเด่นอารยะ (Raden Arja) และชั้นสูงสุดเป็นระเด่น อติปาตี (Raden Adipati)

หมายเหตุ คำว่า Bupati เลื่อนมาจากคำสันสกฤตคือ

Bupati = Bhupati คำว่า Bhu = ภู ว่า แผ่นดิน, เมือง

Pati = ปาตี, บดี ว่า หัวหน้า

Bupati ว่า เจ้าเมือง, หัวหน้าของเมือง

Arja = อารยะ

Adipati = หัวหน้าที่เลิศ □

(ต่อจากหน้า 56)

สัมผัสในในกลอนสุนทรภู่

รับกับอารมณ์ที่หม่นหมอง

บาทที่ 4 ภาพนิกของกวี คือ นางที่รัก 'ล่องลอยลมบน' จากไป ลอย เป็นคำที่ให้สัมผัสเล็กน้อยคล้ายเหมือนฝัน เป็นสิ่งที่ไม่ทำเป็นไปไม่ได้ ไม่น่าเชื่อ ลมบน ให้ความรู้สึกที่ว่าห่างไกลจนเหมือนสูญวิสัยจะควมได้ 'น้องจะลอยลมบนไปไหนใด' แสดงความรู้สึกมีคมเมืงเงาคาคะเนไม่ถูก บาทนี้ยังแฝงความห่วงใยที่รับกับบาทที่ 3 ว่า ในบรรยากาศเยือกเย็นเช่นนี้ ความหนาวและความมืดเป็นอันคราย เมื่อนางมาจากไปในตอนนั้นใครจะปกป้องได้ การ ลอยลมบน นั้นยังไม่อาจกำหนดได้ว่า

→

จะไปหยุดที่ตรงไหน และจะมีโอกาสกลับมาหรือไม่

สัมผัสในของสุนทรภู่สร้างบรรยากาศให้ความรู้สึก
สะท้อนไหวไคลละเมียดละไม ในงานชิ้นอื่นเราจะพยายาม
พรรณนาถึงอารมณ์ ภาพนิ่งและความเคลื่อนไหวของ
ธรรมชาติเช่นนี้ค่อนข้างมากมาย ดังตัวอย่างอื่น ๆ ที่จะยกมา
ประกอบ

นาคางพรมลมเฉื่อยเรื่อยเรื่อยรว
หนาวดอกงิ้วออกดอกไสว
เกสรังวลีพามาयाใจ
ให้ทราบในทรวงซ้าสูกลากลิ่น
(นราศพระประทม)

ทงกบเขยตกรยตกรคจงหรดเรื่อย
พระพายเฉื่อยฉิวฉิววะหวิวหวิว
วังเวงจิตคิดคำนึงรำพึงความ
ถึงเมื่อยามยังอุดมโสมนัส
(นราศภูเขาทอง)

หนาวอารมณ์เลมเรื่อยเฉื่อยเฉื่อยชน
เย็นระรินรินรินกลิ่นเกสร
แสนสงสารบ้านเรือนเพื่อนท่อน
จะอวอร์ดว่าหว่าอยู่เอกา
(พระอภัยมณี)

เหลียวหลังวังเห็นแม่แลขม
แมกเห็นลูกน้อยละห้อยหา
แต่เหลียวเหลียวเลียวล้วยบับวิญญาน
โอ้ปลาตาต่างสะออนย่นตะลึง
(เสภาขุนช้างขุนแผน - กำเนิดพลายงาม)

“ กาย ”

กลางสวนขางหว่างเขาที่เหงามเงิบ
ความเย็นเยียบกร่อนใจด้วยไอหนาว
นัยจาจากกษมดเขยอศยาว
และเริ่มกร้าวรุนแรงแกร่งตามวัน
อำนาจบงโจรร้ายแผ่ไปทั่ว
สร้างความชั่วผลาญไทยจนไหวหวั่น
ดอกไม้ป่าเคยสล้างกลางแสงจันทร์
ถูกคลื่นคว้นบนกลบจนซบเซา
แม้แสงเทียนเคยแจ่มแอร้มคำ
บัดนี้มามีคณนทของหมั่นเสรำ
เพราะความโหดโหดชั่วและมัวเมา
กับความเขลาเป็นบัจจก้อภัยใจ
ความมักใหญ่ใฝ่สูงชก้องจิต
ให้มันคิดบังอาจอย่างผาดโผน
หาญกระตังชะล่าใจฝ่าไฟโรม
แม้กระโจนลงเหวเหลวแหลกตาย
ขอวิงวอนผู้ใหญ่ไทยวัน
คิดให้ตั้งหนังก่อนจักสาย
มัวเสพสุขหลงปลื้มจนลมหาย
ความวอดวายจักผลาญบ้านเมืองไทย
กลางสวนขางหว่างเขาที่เหงามเงิบ
ความเย็นเยียบกร่อนขวัญจนไหวหวั่นไหว
เพราะนอกจากเสียงร้องของล่องใน
ยังมีภัยโจรร้ายหมายชีพครุ

♡ ขำนาญ อ่ำไพ อ.ชะตา จ.ยะลา